

BEOGRADSKI CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA

Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji – zakonodavstvo i praksa

Izdavanje ove publikacije omogućio je Institut za održive zajednice (ISC), uz podršku američkog naroda kroz donaciju USAID-a br. 169-A-0006-00104-00. Mišljenja izneta u ovoj publikaciji su izneta od strane autora i nužno ne odlikavaju mišljenje ISC-a, USAID-a ili Američke vlade

Izveštaj *Organizovani kriminal u Srbiji* zasnovan je na rezultatima istraživanja borbe protiv organizovanog kriminala u Srbiji, koji su istraživači¹ Beogradskog centra za ljudska prava sproveli tokom 2007. i 2008. godine na različitim projektima. Istraživanjem je s jedne strane obuhvaćen rad organa koji se bave suzbijanjem organizovanog kriminala u Srbiji, Posebnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu (Specijalni sud) i Specijalnog tužilaštva, organa Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP), ali i rad Skupštine Srbije i postupci nosioca visokih javnih funkcija. Takođe, analizirali smo na koji način su srbijanski mediji izveštavali o temama vezanim za rad pomenutih ograna i uopšte o temi organizovanog kriminala u Srbiji. S druge strane, istraživanje obuhvata analizu postojećeg zakonskog okvira za borbu protiv organizovanog kriminala. Predmet analize bili su zakoni i predlozi zakona koji se neposredno odnose na organizovani kriminal, kao i neki od zakona koji regulišu prvenstveno druge oblasti, za koje smo smatrali da posredno imaju veliki značaj za ovu oblast.

Kao rezultat analize izvedeni su zaključci i preporuke koje prate ovaj izveštaj.

Beogradski centar za ljudska prava se zahvaljuje Agenciji Sjedinjenih Američkih Država za međunarodni razvoj (USAID) i Institutu za održive zajednice (Institute for Sustainable Communities) koji su omogućili sprovođenje ovog projekta.

Beograd, februar 2008. godine

¹ Istraživači Jovana Zorić, Milica Pavićević i Miloš Stopić.

UVOD

Kao i većina savremenih država Srbija se suočava s terorizmom, zaštitom životne sredine, nedostatkom održivih energetske izvora i nizom drugih izazova među kojima je i organizovani kriminal. Borba s ovim globalnim pretnjama u Srbiji je dodatno otežana problemima tranzicije, suočavanja s prošlošću, široko rasprostranjenom korupcijom, ali i nedovoljno razvijenim demokratskim institucijama i vladavinom prava.

Borba protiv organizovanog kriminala poverena je institucijama koje su formirane u skoroj prošlosti i čiji je rad, od osnivanja bio u senci političkih previranja, i pod stalnim pritiskom, sa jedne strane od političara na vlasti, a sa druge strane od tajkuna. Treba imati u vidu da su ove institucije su osamdesetih godina XX veka sistematski podrivane i degradirane, tako da je Srbija država u kojoj je postojao upliv organizovanog kriminala u sve sfere života od najviših državnih struktura, službi bezbednosti, preko sporta i medija, pa sve do univerziteta.

U Srbiji je "sistemska korupcija" dovela do "zarobljavanja države" od strane političkih i ekonomskih elita², koje su u Srbiji često ili učestvovala u aktivnostima organizovanog kriminala ili su finansirane profitom stečenim ovim aktivnostima. Zarobljena država dovela je do površinske demokratizacije, koja ne dopire do vladavine prava i uspostavljanja institucionalnih granica. Ovakva praksa dovodi do sveopšte politizacije institucija čija manjkavost omogućava nesmetanu razmenu moći i novca³. Vladajuće stranake, ali nekad i opozicione stranke, finansiraju vlasnici sumnjivog kapitala, što vodi korumpiranosti stranaka, a preko njih i parlamenta⁴, vlade i ostalih ključnih institucija društva i države⁵. Tako, na

² Vidi više u Vesna Pešić, „Partijska država kao uzorak korupcije u Srbiji“ u časopisu *Republika*, br. 402-405, tekst dostupan na sajtu http://pescanik.net/images/stories/pdf/partijska_drzava.pdf

³ *Ibid.*

⁴ U Srbiji su na osnovu Ustava iz 2006. godine (čl. 102) stranke mogu biti „vlasnici“ mandata, i po pravilu poslanici predsednicima stranaka daju blako ostavke.

primer zainteresovani tajkuni u Srbiji mogli su da utiču na odlaganje usvajanja i primene antimonopolskih i antikorupcijskih zakona u vreme Vlade Vojslava Koštunice.

U poslednje vreme, uprkos stalnoj opstrukciji rada parlamenta, daleko je intenzivnija aktivnost zakonodavca u oblasti organizovanog kriminala (npr. Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela, Zakon o krivičnoj odgovornosti pravnih lica), ali se i dalje postavlja pitanje efikasnosti njihove primene.

Još jednu prepreku u efikasnoj borbi protiv organizovanog kriminala predstavljaju nereformisane bezbednosne strukture Ministarstva unutrašnjih poslova i Službi bezbednosti. Imajući u vidu da su pripadnici policije i službi bezbednosti imaju bogatu istoriju učešća u aktivnostima organizovanih kriminalnih grupa, jasno je kako ovo predstavlja ozbiljnu pretnju efikasnom suprotstavljanju organizovanom kriminalu u Srbiji. Očigledan je bio njihov uticaj na primer, na do sada okončane postupke protiv tzv. zemunskog klana⁶, ali se takođe postavlja pitanje njihovog uticaja na istrage za krivična dela koja su i dalje ostala nerazjašnjena (na primer ubistvo Slavka Ćuruvije i Dade Vujašinović).

Preduslov za efikasnu, a ne prividnu borbu s ovim pojavama je politička volja vladajućih stranaka, koja prema našem mišljenju u Srbiji ne postoji od smene vlade Zorana Živkovića.

⁵ *Ibid.*

⁶ Npr. jedan od osuđenih članova zemunskog klana je i Slobodan Pažin, koji je bio zaposlen kao inspektor u MUP.

ANALIZA PROPISA

ZAKON O ORGANIZACIJI I NADLEŽNOSTI DRŽAVNIH ORGANA U SUZBIJANJU ORGANIZOVANOG KRIMINALA⁷

Narodna skupština usvojila je u julu 2002. godine Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala koji je označio početak borbe protiv organizovanog kriminala u Srbiji. Ovim zakonom se uređuju osnivanje posebnih državnih organa - Posebnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu, Specijalnog tužilaštva, posebnog odeljenja u MUP – Službe za borbu protiv organizovanog kriminala, kao i posebne pritvorske jedinice u okviru Centralnog zatvora u Beogradu. Izrađen je Nacrt zakona o izmenama i dopunama ovog zakona koji se još uvek nalazi u fazi javne rasprave⁸. Trebalo bi što pre usvojiti ovaj zakon uz uvažavanje kritika stručne javnosti, posebno onih u pravcu obezbeđenja veće samostalnosti Specijalnog tužioca i njegovih zamenika, povećanja kapaciteta Specijalnog suda i odeljenja MUP.

ZAKONIK O KRIVIČNOM POSTUPKU⁹

⁷ *Službeni glasnik RS*, 42/02, 27/03, 39/03, 67/03, 29/04, 58/04

⁸ Tekst Nacrta dostupan je na stranici <http://www.mpravde.sr.gov.yu/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/nacrti-zakona/>. Više o predlogu zakona vidi N. Važić “Analiza zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala Republike Srbije i njegoa primena u praksi” u *Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji*, UNICRI, Beograd, 2008

⁹ *Službeni glasnik*, 58/04

Postupci pred Specijalnim sudom vode se u skladu s odredbama Zakonika o krivičnom postupku (ZKP), koji po uzoru na inostrana zakonodavstva, predviđa posebne institute za borbu protiv organizovanog kriminala: institut prikrivenog islednika (čl. 504nj), institut svedoka saradnika (čl. 504d–504i), meru kontrolisane isporuke (čl. 504o), meru pružanja simulovanih poslovnih usluga i proširenje mere nadzora telefonskih razgovora (504lj). Srbijanski sudovi primenjuju pravila Zakonika o krivičnom postupku iz 2004. godine, a Zakonik iz 2006. godine se još uvek ne primenjuje¹⁰. Njegova primena je intervencijom zakonodavca, sredinom 2007. odložena do kraja 2008. godine. Skupština Srbije je na vanrednoj sednici 30. decembra 2008. godine ponovo odložila primenu Zakonika do 31. decembra 2010. godine. Ministarstvo pravde je u međuvremenu oformilo radne grupe koje pripremaju predlog novog Zakonika o krivičnom postupku, tako da zakonik iz 2006. godine verovatno nikada neće biti primenjivan u praksi. Dalje u izveštaju će biti reči o nekim od rešenja koja bi trebalo obuhvatiti novim predlogom zakona.

*ZAKON O ODUZIMANJU IMOVINE PROISTEKLE IZ KRIVIČNOG DELA*¹¹

Zakon o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela usklađen je s međunarodnim standardima i pruža mogućnost oduzimanja celokupne ili bar dela imovine osumnjičenog lica, uz ostvarenje zakonom propisanih uslova. Prema zakonima koji su bili na snazi pre donošenja ovog zakona, moguće je bilo oduzeti imovinu učinioca krivičnog dela, ali samo deo imovine koja je proistekla iz krivičnog dela za koje se dotičnom licu sudi, i ova rešenja su se u praksi pokazala kao veoma neefikasna¹². Donošenjem ovog zakona, država je omogućila policiji i pravosudnim organima efikasniju borbu protiv organizovanog kriminala i onemogućila očuvanje finansijske dobiti, koja ujedno predstavlja i osnovni motiv osnivanja i delovanja kriminalnih grupa.

Prema odredbama ovog zakona ovlašćenja tužilaštva su široko postavljena. Tužilac može podneti zahtev za oduzimanje imovine za vreme trajanja samog krivičnog postupka, po završenom krivičnom postupku (u propisanom roku od godinu dana od dana

¹⁰ *Službeni glasnik*, 46/06

¹¹ *Službeni glasnik*, 97/08

¹² KZ predviđa mogućnost oduzimanja predmeta koji su upotrebljeni ili su bili namenjeni izvršenju krivičnog dela ukoliko su svojina učinioca (čl. 87); za pojedina dela predviđena je obaveza oduzimanja imovine (npr. pranje novca ali i druga dela). Dalje, KZ (čl. 91 do 93) predviđa da niko ne može zadržati korist stečenu krivičnim delom, a predmet oduzimanja mogu biti samo predmeti nastali izvršenjem krivičnog dela. ZKP (čl. 513 do 520 i u posebnom delu o organizovanom kriminalu od 504r do 504 t) sadrži procesna pravila za oduzimanje imovinske koristi. Za primer prakse sudova vidi prvostepenu presudu Specijalnog suda u slučaju Zarubica.

pravosnažnosti presude), ali oduzimanje imovine može se takođe preduzeti i kao privremena mera. Jedna od najvećih prednosti ovog zakona je mogućnost popisa i preispitivanja celokupne imovine optuženog lica, i ovlašćenje tužioca da privremeno zapleni i zamrzne spornu imovinu, dok ne bude dokazano njeno poreklo.

Tužilac može pokrenuti postupak oduzimanja imovine protiv nekog lica ukoliko postoji očigledna nesrazmera između njegove zakonite imovine i zakonito ostvarenih prihoda. Dovoljan osnov za pokretanje postupka je postojanje osnovane sumnje da osoba poseduje znatnu imovinu proisteklu iz krivičnog dela. Ovaj zakon kao novinu u procesni sistem uvodi prebacivanje tereta dokazivanja na lice protiv kojeg se postupak vodi. Naime, tužilac mora da dokaže da okrivljeni poseduje izvesnu imovinu za koju se osnovano sumnja da je proistekla iz krivičnog dela, odnosno da postoji očigledna nesrazmera između imovine koje okrivljeni poseduje i prihoda koje ostvaruje. Stoga, ukoliko okrivljeni nije u mogućnosti da dokaže na koji način je stekao spornu imovinu, država će biti u mogućnosti da je oduzme.

Još jedno novo procesno rešenje jeste mogućnost ostvarenja zahteva tužioca za dokazivanje porekla imovine uprkos nekim procesnim smetnjama. Tako, odredbe zakona se mogu primeniti i prilikom suđenja licima u bekstvu i preminulim licima, što do sada nije bio slučaj. Kao bitna novina se navodi i mogućnost oduzimanja imovine od pravnih sledbenika osuđenih lica, ili trećih lica na koje je imovina prenet.

U pogledu krivičnih dela na koje će se primenjivati, zakonom su predviđena pre svega dela organizovanog kriminala, prikazivanja pornografije i iskorišćavanja dece za pornografiju, krivična dela protiv privrede i neovlašćene proizvodnje, držanja i stavljanja u promet narkotika. Primena ovog zakona je ograničena na krivična dela od najvišeg društvenog značaja.

Pored brojnih novih rešenja koje ovaj zakon predviđa, za naše pravosuđe je atipična i odredba koja se odnosi na vremenski momenat utvrđivanja porekla imovine. Na osnovu ovog zakona pravosudni organi će biti u mogućnosti da proveravaju celokupnu imovinu, stečenu nekoliko desetina godina pre pokretanja krivičnog postupka.

Zakonom je uređena i međunarodna saradnja koja bi obuhvatila pružanje pomoći u pronalaženju imovine proistekle iz krivičnog dela, zabranu raspolaganja i privremeno ili trajno oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela.

Za sprovođenje zakona predviđeno je formiranje dva nova tela - državne direkcije, koja će upravljati i raspolagati privremeno oduzetom imovinom, i organizacione jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova nadležne za finansijsku istragu. Direkcija koja će biti formirana u okviru Ministarstva pravde će biti nadležna za upravljanje, skladištenje i čuvanje oduzete imovine (sa pažnjom dobrog domaćina ili dobrog stručnjaka).

U MUP će biti formirana posebna jedinica za finansijsku istragu koja će po nalogu javnog tužioca vršiti neophodna istraživanja o načinu sticanja imovine, kada postoji sumnja da ona proističe iz krivičnog dela. Ista jedinica biće nadležna da vrši odvojenu finansijsku istragu, koja se vodi nezavisno od krivičnog postupka kojim se utvrđuje izvršenje samog krivičnog dela i koja može trajati i nakon donošenja prvostepene presude. Prelaznim i završnim odredbama predviđeno je formiranje finansijske jedinice do kraja marta 2009. godine.

Donošenje ovog zakona, iako možda malo zakasnelo, trebalo bi da u velikoj meri doprinese uspešnoj borbi sa organizovanim kriminalom. Kao i svaki drugi, ovaj zakon će željene rezultate proizvesti samo ukoliko bude dosledno sproveden, u čemu će presudnu ulogu imati tužilaštvo i policija. Ovim zakonom je konačno stvoren zakonski okvir za efikasno suzbijanje finansijskog uticaja organizovanih kriminalnih grupa u Srbiji, čiji su pripadnici zadržavali svoj uticaj i po okončanju krivičnog postupka.

*ZAKON O ODGOVORNOSTI PRAVNIH LICA ZA KRIVIČNA DELA*¹³

Zakonom o odgovornosti pravnih lica za krivična dela prvi put je pravno normirana odgovornost pravnog lica za krivična dela, dok je do sada bila utvrđena samo prekršajna ili odgovornost za privredne prestupe. Ovaj zakon uvršćen je u pravnu analizu jer može biti značajan za suzbijanje privrednog organizovanog kriminala, koji za sada predstavlja veliku teškoću u radu tužilaštva¹⁴. Uvođenjem ovog oblika odgovornost pravnih lica predviđa se odgovornost za ona krivična dela koja se ni po svojoj prirodi niti po težini ne mogu svrstati u prekršaje ili privredne prestupe, koji su i ranije bili predviđeni našim zakonima. Zakon bi trebalo da onemogući pripadnicima organizovanih kriminalnih grupa da koriste tu zakonsku prazninu zarad sticanja protivpravne imovinske koristi.

Pravno lice će odgovarati za krivično delo koje u okviru svojih poslova učini odgovorno lice u nameri da za pravno lice ostvari korist. Odgovornost pravnog lica postoji i ako odgovorno lice nije vršilo nadzor ili kontrolu čime je omogućeno da fizičko lice izvrši krivično delo u korist pravnog lica. Zakon se primenjuje na domaće i strano pravno lice koje odgovara za krivično delo počinjeno na teritoriji Srbije, kao i za krivično delo učinjeno u inostranstvu na štetu Republike Srbije.

¹³ *Sužbeni glasnik*, 97/08

¹⁴ Više o značaju ovog zakona za borbu protiv organizovanog kriminala u Srbiji vidi u Robert Sepi „Uopšte o krivičnoj odgovornosti pravnih lica i odnosu prema privrednim prestupima“ u *Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji*, UNICRI, Beograd, 2008, str. 353-356

Predviđene krivične sankcije protiv pravnih lica su kazna, uslovna osuda i mere bezbednosti. Kazna može biti novčana kazna u rasponu od 100.000 dinara do 500 miliona dinara ili ukidanje pravnog lica brisanjem iz registra koji vodi nadležni organ. U odnosu na visinu maksimalne zaprećene kazne za krivično delo koje je izvršilo pravno lice, proporcionalno se određuju novčani iznosi kojima se može kazniti. Zakonom je utvrđeno i da pravno lice može biti oslobođeno kazne ako otkrije i prijavi krivično delo pre nego što je saznalo za pokretanje krivičnog postupka i ako dobrovoljno i bez odlaganja otkloni nastale štetne posledice ili izvrši povraćaj protivpravno stečene imovinske koristi. Mere bezbednosti koje mogu biti izrečene su zabrana obavljanja određenih registrovanih delatnosti ili poslova, oduzimanje predmeta, javno objavljivanje presude, a sud može izreći jednu ili više mera bezbednosti.

ZAKON O AGENCIJI ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE¹⁵I DRUGI ZAKONI OD ZNAČAJA ZA SUZBIJANJE SISTEMSKE KORUPCIJE

Zakonom o Agenciji za borbu protiv korupcije predviđa se formiranje Agencije za borbu protiv korupcije (u daljem tekstu: Agencija) u čijoj nadležnosti je sprovođenje Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije, Akcionog plana za primenu Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije i sektorskih akcionih planova, pokretanje postupka i izricanje mera zbog povrede ovog zakona.

Odbor Agencije imaće devet članova koje će birati Skupština na predlog ovlašćenih predlagača, na period od četiri godine. Osim određenog radnog iskustva, uslov za izbor je da kandidati ne budu pripadnici političkih stranaka. Direktor agencije će se birati na pet godina na javnom konkursu koji će raspisati Odbor agencije.

Najvažnije nadležnosti Agencije za borbu protiv korupcije su rešavanje sukoba interesa, vođenje registra funkcionera i njihove imovine, kontrola finansiranja političkih stranaka i međunarodna saradnja u borbi protiv korupcije.

Velika novina je i da će svi funkcioneri morati da prijave svoju imovinu koja će biti objavljena na sajtu Agencije, a uvedena je i kazna za neprijavlivanje imovine ili davanje lažnih podataka o imovini. Podaci o imovini će biti javni. Funkcioneru kome je izrečena zatvorska kazna automatski prestaje funkcija i zabranjuje se obavljanje javne funkcije u narednih deset godina.

¹⁵ *Službeni glasnik*, 97/08

Direktor agencije je ovlašćen da donese odluku o povredi zakona i da izrekne konkretne mere kada smatra da je funkcioner prekršio zakon – mera upozorenja i mera javnog objavljivanja preporuke za razrešnje funkcionera.

Po zakonu, Agencija će obavljati kontrolu finansijskih izveštaja političkih stranka, umesto skupštinskog Odbora za finansije. Ovu promenu predviđa i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o finansiranju političkih stranaka¹⁶. S obzirom na dosadašnju neadekvatnu primenu ovog zakona u praksi, po kom bi stranke trebalo da učine dostupnim javnosti spiskove svojih donatora, ostaje nejasno koliki finansijski uticaj na političke elite u Srbiji imaju organizovane kriminalne grupe, koliki je upliv sumnjivog kapitala, stečenog organizovanim kriminalom, u organizaciji političkih kampanja i dolasku na vlast stranaka na republičkom ili lokalnom nivou. Dosledna primena ovog zakona, dovela bi do smanjenja sistemske korupcije i uticaja koji sumnjive interesne i organizovane kriminalne grupe imaju na donosiocce odluka u Srbiji.

U Ekspertizi nacrtu Zakona o agenciji za borbu protiv korupcije¹⁷, koji je dao Generalni direktorat za ljudska prava i pravna pitanja Saveta Evrope, navodi se, da je potrebno dopuniti pojedina rešenja, ili izvršiti sistemske promene. Prema ekspertizi, postojeća rešenja ne utvrđuju dovoljno samostalan i nezavisan položaj Agencije, kontrola finansiranja političkih stranaka ostaje nepotpuna, a nisu dovoljno precizirana ograničenja koja se imaju primeniti prilikom prelaska funkcionera u privatni sektor.

U ekspertizi se takođe navodi da je od izuzetne važnosti da stvaranje uslova za stvarno nezavisan rad tog organa i imenovanje direktora, koji nikako ne bi smeo da dođe u nedozvoljeni odnos zavisnosti prema bilo kome. Međutim, prema postojećem zakonskom rešenju ovo će teško biti ostvarivo, pošto je predviđeno da članove Agencije bira Skupština.

Takođe, postoji mogućnost i da Agencija ne počne sa radom početkom 2010. godine, kada je planirano, zbog predviđene dugotrajne procedure izbora njenog Upravnog odbora, direktora, donošenja potrebnih podzakonskih akata i zapošljavanja potrebnog osoblja. U međuvremenu, početkom 2010. godine Odbor za rešavanje sukoba interesa trebalo bi da prestane sa radom, tako da se može desiti da nastane vakum u kome neće biti relevantne institucije koja bi se borila protiv korupcije.

Bitno je istaći da buduća primena ovog zakona i rad Agencije, kao nezavisne institucije, ne bi smeli da zavise isključivo od integriteta i hrabrosti njenih članova (kao što je

¹⁶ *Službeni glasnik RS*, 97/08

¹⁷ Council of Europe, http://www.coe.int/t/dgap/monitoring_en.asp

bio do sada slučaj sa nezavisnim telima npr. Povernik za informacije od javnog značaja), već mora postojati široka podrška svih grana vlasti u Srbiji njenom radu.

Pitanje regulisanja javnih nabavki, kao izvora sistemske korupcije u Srbiji, nije najbolje regulisano Zakonom o javnim nabavkama¹⁸, odnosno rešenja koja taj zakon predviđa nisu adekvatna za potrebe državne politike borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije. S obzirom na dosadašnju praksu, postoje osnovane sumnje u rad Republičke komisije za zaštitu prava ponuđača u pogledu izbora njenih članova, obima posla i određenih rokova za postupanje po žalbama ponuđača¹⁹. Uz postojeće zakonske kriterijume za ocenjivanje ponude, kao i dosadašnju primenu ovog zakona, opravdana je sumnja u postojanje arbitrnog odlučivanja i uticaja na donosiocima odluka.

Analizirajući dosadašnju primenu Zakona o finansiranju političkih stranaka, Zakona o javnim nabavkama i drugih zakona (npr. Zakona o sprečavanju sukoba interesa pri vršenju javnih funkcija²⁰) moguće je izvesti sledeći zaključak – u Srbiji ne postoje efikasni mehanizmi kojima bi se sprečio upliv sumnjivog kapitala iz organizovanog kriminala u redovne novčane tokove i uticaj vlasnika ovakvog kapitala na političke stranke i preko njih na proces donošenja odluka. Rad političkih stranaka, imovina političkih funkcionera, rad javnih preduzeća i procedure javnih nabavki, postupci privatizacije i odluke o prodaji i izboru strateških partnera ostaju netransparentni u ključnim segmentima. O ovome svedoče i brojni naslovi u srbijanskim medijima, o aferama koje samo izuzetno dobijaju sudski epilog. Mehanizmi dugogodišnje prakse privatizacije preduzeća u Srbiji, tačnije, dovođenja preduzeća u dugove i do stečaja od strane direktora, prodaje tzv. strateškom partneru po povoljnoj ceni, delimično su tek otkriveni postupkom protiv pripadnika stečajne mafije. Iako ovaj postupak nije okončan, pokazao je da postoji jasna sprega organizovanog kriminala sa državnim organima, kako sudske, tako i izvršne vlasti.

Slabost pravosudnog sistema ogleda se u selektivnom gonjenju učinilaca krivičnih dela u oblasti finansijskog kriminala, tužilaštvo istragom ili kasnije optužnicom ne obuhvata sva lica koja su ostvarila korist od organizovanih kriminalnih aktivnosti.

¹⁸ *Službeni glasnik RS* 97/08

¹⁹ Više o ovoj temi vidi Jovan Ćirić „Javne nabavke“ u *Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji*, UNICRI, Beograd, 2008, str. 122

²⁰ *Službeni glasnik RS* 43/04

ZAKON O NEDOZVOLJENOM OBJEDINJAVANJU I JAVNOSTI VLASNIŠTVA JAVNIH GLASILA, NACRT²¹

Pitanje regulisanja vlasništva medija, odnosno javnih glasila, pokazalo se naročito važnim u dosadašnjem toku borbe državnih organa protiv organizovanog kriminala. Ideja iza nacrtu Zakona o nedozvoljenom objedinjavanju i javnosti vlasništva javnih glasila je utvrđivanje pitanja vlasničkih udela u medijima i evidencije njihovih promena, odnosno uvođenje antimonopolskih standarda u ovoj oblasti, što prema odredbama postojećeg Zakona o javnom informisanju²² nije bilo moguće.

Rad pravosudnih organa u borbi protiv organizovanog kriminala često je izložen napadima putem medija. Zloupotreba medija u funkciji promocije okrivljenih pred Specijalnim sudom, stvorila je javne sumnje u objektivnost i profesionalnost rada ove ustanove, putem javnog preispitivanja odluka i dokaza na kojima su zasnovane. Nacrt ovog zakona predviđa mogućnost da državni organi onemoguće osnivanje i delovanje javnih glasila sa nejasnim vlasničkim strukturama, kao i da finansijski kazne one medije koji zloupotrebljavaju slobodu izražavanja i promovišu kršenje etičkih pravila novinarske struke. Značajnu ulogu u promociji ovog zakona bi mogla da imaju profesionalna udruženja novinara, čime bi značajno doprinela razvoju niskog nivoa kulture ljudskih prava u ovoj oblasti.

PREGLED NORMI O RADU SLUŽBI BEZBEDNOSTI DO POSEBNOG ZNAČAJA ZA POSTUPKE PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Osnovni okvir za rad službi bezbednosti u Srbiji (Bezbednosno informativna agencija – BIA, Vojno bezbednosna agencija – VBA, Vojnoobaveštajna agencija – VOA) postavljen je Zakonom o osnovama uređenja službi bezbednosti Republike Srbije²³. Ovim zakonom je predviđeno donošenje posebnih zakona kojima će biti detaljno regulisan rad službi, a do njihovog donošenja se primenjuju ranije doneti Zakon o službama bezbednosti SRJ²⁴ i Zakon o bezbednosno informativnoj agenciji²⁵.

²¹ Tekst je dostupan na <http://www.kultura.sr.gov.yu/?jez=&p=56>

²² *Službeni glasnik RS* 43/03

²³ *Službeni glasnik* 116/07. Više vidi u *Ljudska prava u Srbiji 2008*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2009, str. 109

²⁴ *Službeni list SRJ*, 37/02 i *Službeni list SCG*, 14/04

Ovim službama je u nadležnost stavljeno i obavljanje poslova na suzbijanju i otkrivanju organizovanog kriminala. Pripadnici BIA raspoređeni u posebne organizacione jedinice, imaju ovlašćenja u oblasti otkrivanja, praćenja, dokumentovanja, sprečavanja, suzbijanja i delatnosti vezanih za organizovani kriminal. Vojna služba bezbednosti ovlašćena je da otkriva, istražuje i dokumentuje najteža krivična dela sa elementima organizovanog kriminala.

Iako je potreba države za uvođenjem ovakvih mera sasvim neosporna, neophodno je postaviti odgovarajuća zakonska ograničenja njihove upotrebe i uspostaviti delotvornu sudsku kontrolu nad njihovom primenom.

Verovatno zbog bolje tehničke opremljenosti službi bezbednosti, od policijskih službi, zakonodavac je u ZKP dozvolio da službe bezbednosti sprovedu neke od istražnih radnji. To bi za posledicu moglo imati uspostavljanje šire kontrole nad radom ovih službi, što u imajući u vidu specifične okolnosti u Srbiji može biti dobro rešenje. Problem se može javiti u onim situacijama koje su na različit način regulisane pomenutim zakonima, te može doći do proširivanja polja u kome službe bezbednosti deluju bez odgovarajućeg nadzora. Tako, prema ZKP sud ne može izreći meru prisluškivanja u stanovima, ali se prema zakonu o BIA, Agenciji omogućava postavljanje prislušnih uređaja i u stanovima²⁶. Dalje su problematične odredbe Zakona o BIA koje ovašćuju direktora Agencije, da kada to nalažu ralozi hitnosti, sam donese odluku o prisluškivanju, bez njihovog posebnog obrazlaganja, čime naknadna odluka Vrhovnog suda postaje samo formalna potvrda rešenja Agencije. Novim zakonom bi trebalo predvideti obavezu dobijanja prethodnog sudskog odobrenja i to od nadležnog sudije, a ne predsednika Vrhovnog suda.

U Srbiji sudovi nemaju direktan nadzor nad radom službi bezbednosti, već kroz sudske odluke garantuju zakonitost ocene pribavljenih dokaza od strane službi, utvrđivanje eventualne zloupotrebe od strane službenih lica, garantuje poštovanje ljudskih prava²⁷. Dokazi koji nisu pribavljeni u skladu sa odredbama ZKP ne mogu se koristiti kao valjan dokaz pred sudom, i Specijalni sud je, u još uvek do sada neujednačenoj praksi, s posebnom pažnjom razmatrao ovakve dokaze.

²⁵ *Službeni glasnik RS* 42/02

²⁶ Ipak, ovo je u suprotnosti sa preporukama Saveta Evrope. Vidi više u Radmila Dragičević Dičić, „Posebne istražne mere i njihovo korišćenje od strane službi bezbednosti – uloga sudske vlasti u nadzoru ovih službi“ u *Srpska pravna revija*, broj 8, Beograd, 2008.

²⁷ *Ibid.*

Nesumnjiva je važnost posebnih istražnih tehnika koje mogu da sprovode službe bezbednosti u postupcima za najteža dela organizovanog kriminala, koja se vrlo često i ne mogu dokazati na drugi način. Naravno, ovim merama bi trebalo pribegavati samo kada je nemoguće obezbediti dokaze ostalim istražnim radnjama, i ukoliko je to moguće ne bi trebalo zasnivati predmet samo na ovim dokazima.²⁸ Sa tim u vezi prilikom donošenja novog ZKP treba imati u vidu važnost takvih zakonskih rešenja koja će garantovati zakonitost ovih dokaza, te mogućnost njihove primene u dokaznim postupcima pred sudom.

Kako se radi o prikupljanju dokaza upotrebom tehnika koje duboko zadiru u privatnu sferu pojedinca, posebnu pažnju u zakonima o službama bezbednosti bi trebalo posvetiti odredbama o čuvanju, upotrebi i uništavanju podataka dobijenih primenom ovih mera.

ZAKONSKO REGULISANJE PRIVATNOG SEKTORA BEZBEDNOSTI

Jedno od posebno problematičnih pitanja je pitanje pravnog regulisanja rada firmi koje pružaju usluge privatnog obezbeđenja²⁹. Danas u Srbiji u pravnom vakumu³⁰ posluje veoma veliki broj ovakvih firmi³¹, sa između 20.000 do 60.000 zaposlenih, koji u posedu imaju i do 47.000 komada oružja³².

Nepostojanje pravne regulative u ovoj oblasti otvorilo je mogućnost za bivše i aktivne pripadnike policijskih snaga, kao i pripadnike službi bezbednosti, da slobodno rade kao pripadnici privatnih službi obezbeđenja, iako se pritom nalaze u očiglednom sukobu interesa.

²⁸ Prilikom zakonskog regulisanja i primene ovakvih mera mora se imati u vidu ustavno načelo srazmernosti (čl. 20). Ograničenje ljudskih prava je dozvoljeno samo u obimu koji je neuphodan da se ustavna svrha organičenja zadovolji u demokratskom društvu i ako ne postoji način da se svrha organičenja postigne manjim ograničenjem prava. Takođe, treba imati u vidu standard koje je u postavio Evropski sud za ljudska prava (npr. vidi *Malone protiv Velike Britanije* iz 1985. godine).

²⁹ Više o ovoj temi vidi M. Reljanović „Privatne snage obezbeđenja“ u *Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji*, UNICRI, Beograd 2008, str. 78.

³⁰ Zakon o osnovama sistema društvene samozaštite (*Sl. glasnik SRS*, 39/73) bio je na snazi do 1993. godine.

³¹ Firme za fizičko-tehničko obezbeđenje, pravne detektivske agencije. Vidi Dražen Maraić “O potrebi zakonskog regulisanja privatnog sektora bezbednosti u Srbiji” u *Srpska pravna revija*, broj 8, Beograd, 2008.

³² MUP zvanično zapošljava 45-46.000 osoba od kojih 35.000 čine policajci (ovlašćena službena lica). *Privatne bezbednosne kompanije u Srbiji – prijatelj ili pretnja?* Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, 2008, str. 14

U praksi članovi organizovanih kriminalnih grupa ili njima bliska lica ne samo da koriste usluge ovih i sličnih firmi, već su i njihovi vlasnici. Tako, lako možemo zamisliti situaciju u kojoj zaposleni MUP Srbije, obavlja dodatni posao u agenciji za fizičko i tehničko obezbeđenje, kod poslodavca koji je član organizovane kriminalne grupe.

PREGLED NAJZNAČAJNIJIH POSTUPAKA I DOGAĐAJA

UBISTVO PREMIJERA ZORANA ĐINĐIĆA

Prvostepena presuda za ubistvo premijera Zorana Đinđića, u verovatno najvažnijem i najosetljivijem sudskom procesu u istoriji srbijanskog pravosuđa, izrečena je 23. maja 2007. godine. Presuda sadrži analizu atentata izvršenog 12. marta 2003. godine, opis događaja koji su mu prethodili, ali i događaja koji su usledili, kao i analize uloga učesnika zločina i iskaza svedoka. U presudi je utvrđeno da je, u nameri ugrožavanja ustavnog uređenja i bezbednosti države, stvorena zavera s ciljem „sticanja uticaja na nosioce vlasti u najvišim državnim organima“, i to tako što će atentatom na „premijera i neke funkcionere i drugim aktima nasilja kod građana biti stvoreni nesigurnost i nemir“. Organizatorima i izvršiocima atentata

na premijera Srbije su, na osnovu brojnih nepobitno utvrđenih dokaza izvedenih u toku samog postupka i izrečene stroge kazne. Prvooptuženom Miloradu Ulemeku je izrečena kazna od 40 godina zatvora, kao i direktnom izvršiocu atentata Zvezdanu Jovanoviću. Pripadnici zemunskog kriminalnog klana, Aleksandar Simović, Ninoslav Konstantinović, Vladimir Milisavljević i Sretko Kalinić osuđeni su na po 35 godina zatvora, a Milošu Simoviću, Milanu Jurišiću, Dušanu Krsmanoviću, Branislavu Bezareviću i Željku Tojagi izrečene su jedinstvene kazne zatvora od 30 godina, dok je Saša Pejaković, koji se brani sa slobode, osuđen na 8 godina zatvora. Ulemeku, Jovanoviću, Aleksandru Simoviću, Krsmanoviću, Bezareviću i Tojagi produžen je pritvor do pravnosnažnosti presude, dok su okrivljeni Miloš Simović, Konstantinović, Milisavljević, Kalinić i Jurišić i dalje u bekstvu. Saši Pejakoviću je produžena mera zabrane napuštanja Beograda, s obavezom da se redovno javlja policiji. Veći deo završnih reči javnost je mogla da prati u direktnom televizijskom prenosu na RTS.

Pred sam završetak dokaznog postupka, odbrana je pokušala da izazove produženje postupka zahtevima za ponovno izvođenje nekih dokaza, ali i putem pojave brojnih svedoka odbrane koji su pokušali da obezbede alibi nekima od optuženih³³. Sudsko veće je odbilo predloge advokata odbrane za izvođenje dokaza među kojima su se našli i zahtevi da se kao svedoci ponovo saslušaju ličnosti iz javnog života, s obrazloženjem da su „svi odbijeni predlozi kao dokazi suvišni, ili već dovoljno ispitani u istrazi, ili bi mogli biti predmet nekog drugog postupka.“³⁴

³³ Alibi za optuženog Zvezdana Jovanovića i Milorada Ulemeka pružili su pripadnici rasformirane JSO, neki od njih u vreme svedočenja bili aktivni pripadnici MUP (npr. Boško Jović pomoćnik komandira policije u Bačkoj Palanci i Slaviša Krstić, bivši pripadnik obezbeđenja i vozač Milorada Ulemeka). Prvostepenom presudom je utvrđeno da su dati alibiji lažni, pa bi tužilaštvo moralo da pokrene krivične postupke protiv lica koja su lažno svedočila pred sudom, posebno otežavajuću okolnost bi trebalo da predstavlja da su lica koja su lažno svedočila pripadnici MUPa. Peto opštinsko javno tužilaštvo u Beogradu podiglo je optužnicu protiv trojice bivših članova JSO zbog lažnog svedočenja u toku suđenja za ubistvo nekadašnjeg predsednika Srbije Ivana Stambolića i pokušaj ubistva Vuka Draškovića.

³⁴ Sudsko veće odbilo je predloge da se saslušaju premijer Srbije Vojislav Koštunica, ministar unutrašnjih poslova Dragan Jočić, director BIA Rade Bulatović, bivši savetnik predsednika Jugoslavije Gradimir Nalić, director RTS Aleksandar Tijanić i bivši generalni inspektor MUP Srbije Vladimir Božović. Više o predlozima i odluci veća vidi u Srđa Popović, Nedovršen proces, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2007.

Za vreme trajanja postupka kontinuirano su vršeni pritisci na sud, prvi predsednik sudskog veća Marko Klajević povukao se zbog pritisaka u septembru 2006. godine³⁵, pretnje članovima veća i pokušaj atentata predsednika suda ostali su neistraženi, a za članove posebne jedinice MUP koja pruža zaštitu učesnicima u postupku su birani nekadašnji pripadnici JSO. Osim pretnji na telesni integritet, česti su bili i napadi na profesionalni integritet sudija i to od stane pripadnika izvršne vlasti na najvišim položajima³⁶. Pritisci su vršeni i na tada Specijalnog tužioca Jovana Prijića koji je zastupao optužnicu³⁷.

Ipak, ovo suđenje nije dalo odgovore na mnoga pitanja u vezi s atentatom na premijera i događajima koji su usledili. Tako, nije ispitana veza između oružane pobune Jedinice za specijalne operacije (JSO) i atentata na premijera, niti kakve su bile posledice podrške koju je pobuni pružio tadašnji predsednik SRJ Vojislav Koštunica, niti su ispitane uloge ministra unutrašnjih poslova Dragana Jočića i bivšeg ministra pravde Zorana Stojkovića u predaji prvooptuženog Ulemeka. Iako se iz obrazloženja sudskog veća i nekih izjava predstavnika Specijalnog tužilaštva zaključuje da oni prepoznaju značaj rasvetljavanja političke pozadine ubistva premijera za uspostavljanje vladavine prava u Srbiji, nedostatak političke volje i podrške drugih državnih institucija ne opravdava nerasvetljavanje ovih događaja³⁸.

U septembru je pred petočlanim većem Vrhovnog suda Srbije počeo postupak po žalbama na prvostepenu presudu Specijalnog suda optuženima za ubistvo premijera Zorana Đinđića. Postupak je započet referisanjem sudije izvestioca Zorana Savića o presudi i žalbama.

³⁵ Vidi npr. "Nisam mogao da sudim slobodno", intervju Marka Klajevica objavljen u dnevnom listu *Danas*, 23-24 septembar 2006.

³⁶ Na primer, Ministar pravde u to vreme Zoran Stojković je u više navrata izjavljivao kako bi trebalo ukinuti Specijalni sud, vidi npr. „Evropa su zakoni“, intervju Zorana Stojkovića u nedeljniku *Vreme*, br. 699 od 27. marta 2004. ili izjava Miroslava Miloševića, Resor javne bezbednosti MUP Srbije da je optužnica u postupku pred Specijalnim sudom za ubistvo Zorana Đinđića "na staklenim nogama", intervju u *Revija 92*, od 11. januara 2005.

³⁷ Vidi više u npr. Dejan Anastasijević "Pravosudni udar", nedeljnik *Vreme*, br. 733, 20. januar 2005.

³⁸ Preuzeto iz *Monitring i izveštavanje o aktivnostima pravnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2008.

Presudom VSS je delom preinačena presuda Posebnog odeljenja okružnog suda u Beogradu³⁹. U pogledu prvooptuženog Milorada Ulemeka Legije sud je preinačio prvostepenu presudu u delu koji se odnosi na pravnu kvalifikaciju dela i odluku o kazni. Sud je delo kvalifikovao kao „udruživanje radi protivustavne delatnosti u vezi sa krivičnim delom ubistvo najviših predstavnika Državne zajednice i država članica“, i utvrdio kaznu od 40 godina zatvora za ovo delo i kaznu od 6 godina zatvora za pokušaj ubistva Milana Veruovića, nekadašnjeg šefa obezbeđenja premijera Đinđića. Presuda je preinačena i u pogledu prvooptuženog Zvezdana Jovanovića, neposrednog izvršioca atentata, tako što je delo kvalifikovano kao ubistvo najviših predstavnika Državne zajednice i država članica, za koje je utvrđena kazna u trajanju od 40 godina zatvora, krivično delo ubistva u pokušaju za koje je utvrđena kazna od 8 godina zatvora i krivično delo udruživanja radi neprijateljske delatnosti za koje je utvrđena zatvorska kazna u trajanju od 3 godine. Ulemek i Jovanović su osuđeni na jedinstvene kazne zatvora u trajanju od po 40 godina i imaju pravo žalbe na ovu odluku, pošto im je izrečena najviša kazna zatvora. Po žalbi će u trećem stepenu odlučivati Vrhovni sud Srbije.

Vrhovni sud je delom uvažio žalbe Dušana Krsmanovića, njegove supruge i branioca, branilaca optuženih Željka Tojage, Milana Jurišića, Aleksandra Simovića i Ninoslava Konstantinovića. Krivičnopravne radnje Miloša Simovića, Ninoslava Konstantinovića, Aleksandra Simovića, Vladimira Milisavljevića, Sretka Kalinića, Milana Jurišića i Dušana Krsmanovića Vrhovni sud je kvalifikovao kao krivična dela udruživanja radi neprijateljske delatnosti, ubistvo u pokušaju i ubistvo najviših predstavnika Državne zajednice i država članica u pomaganju.

Dušanu Krsmanoviću utvrđena je kazna u trajanju od 20 godina zatvora, umesto kazne od 30 godina zatvora, koju je izrekao prvostepeni sud. Niže kazne utvrđene su i Sretku Kaliniću, koji se nalazi u bekstvu (30 godina zatvora umesto 35 godina zatvora) i Željku Tojagi (15 godina zatvora umesto zatvorske kazne od 30 godina), za krivično delo udruživanja radi neprijateljske delatnosti i ubistvo najviših predstavnika Državne zajednice i država članica u pomaganju. Osuđeni Aleksandar Simović, Ninoslav Konstantinović i Vladimir Milisavljević osuđeni su na po 35 godina zatvora, dok su Miloš Simović, Milan Jurišić i Branislav Bezarević osuđeni na zatvorske kazne u trajanju od 30 godina.

Vrhovni sud je ocenio da nije bilo bitnih povreda krivičnog postupka na koje je ukazivano u žalbama, niti povreda krivičnog postupka na koje sud pazi po službenoj

³⁹ Ceo tekst saopštenja Vrhovnog suda Srbije povodom presude za ubistvo premijera Đinđića, dostupan je na <http://www.vrhovni.sud.srbija.yu/code/navigate.php?Id=730&newsId=392&bigText=true&offset=>

dužnosti. Žalbe zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja sud je ocenio kao neosnovane⁴⁰.

Vršilac dužnosti specijalnog tužioca Slobodan Radovanović izjavio je 2007. godine da je oformio predmet „pozadina ubistva premijera Srbije Zorana Đinđića“, i od onda je ovo pitanje više puta odlagano. Portparol Specijalnog tužilaštva dao je neprimerenu izjavu u kojoj je delo pobunu JSO okavilifikovao kao protest. Specijalni tužilac za organizovani kriminal Miljko Radisavljević je u junu 2008. godine u svojoj izjavi pomenuo pokretanje rasprave o političkoj pozadini atentata, koja se ponovo odlaže, sada do pravosnažnosti presude. Dosadašnjim postupanjem tužilaštvo je pokazalo da se istraga političke pozadine ubistva pominje po potrebi i da ne postoji ozbiljna namera tužilaštva, kao ni politička volja za njeno ozbiljno sprovođenje.⁴¹

PREDMET DUVANSKA MAFIJA

Organi za borbu protiv organizovanog kriminala procesuiraju tri organizovane kriminalne grupe koje se terete za ilegalnu trgovinu i šverc cigareta tokom devedesetih godina prošlog veka.⁴² Na čelu jedne grupe je bio Stanko Subotić Cane, vlasnik preduzeća „Mia“ za koje se sumnja da je vršilo šverc cigareta, koji se nalazi u bekstvu. Druga je tzv. Badžina grupa koju je predvodio Siniša Stojčić, brat ubijenog Radovana Stojčića Badže, zamenika ministra unutrašnjih poslova u vreme vladavine Slobodana Miloševića i treća je grupa koju su vodili Marko Milošević, sin Slobodana Miloševića, Mirjana Marković, supruga Slobodana Miloševića i Bojana Bajrušević, udovica ubijenog Vlade Kovačevića Trefa, biznismena iz vremena vladavine Slobodana Miloševića.

Prema pisanju medija, optužnicom nisu obuhvaćeni svi za koje je policija prikupila dokaze da su učestvovali u nelegalnoj trgovini cigaretama. Među licima koja se pominju kao

⁴⁰ Preuzeto iz *Ljudska prava u Srbiji 2008*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2009.

⁴¹ Više o istrazi političke pozadine ubistva tokom 2007. godine vidi *Ljudska prava u Srbiji 2007*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2008; vidi *Ljudska prava u Srbiji 2008*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2009.

⁴² Više o postupcima protiv ovih grupa vidi *Ljudska prava u Srbiji 2007*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2008, vidi *Ljudska prava u Srbiji 2008*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2009.

navodni saučesnici u švercu cigareta su Jovica Stanišić, Miroslav Mišković, Mirko Vučurević, Milorad Vučelić, Mladen Grujić, Petar Komljenović, Dušimir Zabunović.⁴³

PREDMET ZEMUNSKI KLAN

Sudsko veće izreklo je 18. januara 2008. godine prvostepenu presudu pripadnicima tzv. zemunskog klana, nakon šest meseci presuda je izrađena i u pismenom obliku. Ovaj predmet se svrstava među najobimnije u srbijanskom pravosuđu, a presudom koja je napisana na oko hiljadu strana, su obuhvaćena 22 krivična dela i 26 optuženih⁴⁴.

Prvooptuženi, nekadašnji komandant JSO Milorad Ulemek Legija, osuđen je na jedinstvenu kaznu od 40 godina zatvora. Aleksandar Simović osuđen je na 35 godina, Dušan Krsmanović na 20 godina, Toni Gavrić i Predrag Maletić na 3 godine, Saša Petrović na 5 godina, a Đorđe Slavković i Nikola Bajić na 35 godina zatvora. Osuđeni su i Milan Jurišić na 34 godine, Darko Milićević na 13, Dragan Miladinović na pet, Slobodan Kovačić na 4 godine, Bojan Dolić na 4 godine i 6 meseci, a Darko Milić na 5 godina zatvora. Milan Drča osuđen je na 5 godina, Srećko Trajković na 4 godine i 6 meseci, Milan Jovanović na 5 godina, Milomir Kaličanin na 10 godina, Slobodan Pažin na 7 godina i 5 meseci, a Dalibor Nišavić 10 godina i 6 meseci. Šest lica koja su u bekstvu osuđena su na dugogodišnje kazne zatvora: Miloš Simović, Vladimir Milisavljević i Sretko Kalinić na po 40 godina, Milan Jurišić na 20, Milan Glišović na 32 i Selman Hamidović na 10 godina zatvora.

U presudi se navodi da se osuđena organizovana grupa bavila ne samo kriminalnim aktivnostima, već je politički motivisana pokušavala da izazove razdor na tadašnjoj političkoj sceni Srbije. O političkim motivima zemunskog klana i njegovih lidera svedoči činjenica da su vođe ove grupe naredile bacanje dve bombe na sedište DSS u Beogradu i miniranje preduzeća *Difens roud*. U presudi se dalje objašnjava da su osuđeni nakon bacanja bombe na prostorije DSS za napade optužili DS i Ljubišu Buhu Čumeta, a sve u cilju izazivanja sukoba. U prilog ovim tvrdnjama je išlo i svedočenje ubijenog svedoka saradnika Zorana Vukojevića Vuka o izjavama Dušana Spasojevića u kojima je često naglašavao bi Vojislav Šešelj mogao da organizuje demonstracije koje bi srušile tadašnju Vladu. Svedoci saradnici su svedočili i da je optuženi Dušan Spasojević sarađivao sa tadašnjim zamenikom direktora BIA Miloradom

⁴³ Počinje suđenje Subotiću, Vesti B92, 19. maj 2008, http://www.b92.net/info/komentari.php?nav_id=299332, Uhapsite sve švercere duvana, Blic, Tema dana, <http://www.blic.rs/temadana.php?id=6834>.

⁴⁴ Više u *Monitoring i izveštavanje o aktivnostima pravnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2008, str 15-17

Bracanovićem, nekadašnjim zamenikom okružnog tužioca Milanom Sarajlićem i osuđenim inspektorom Slobodanom Pažinom.

Specijalno tužilaštvo za organizovani kriminal izjavilo je žalbu na presudu. Kao razloge za žalbu tužilaštvo navodi povredu odredaba krivičnog postupka i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje. Presuda još nije postala pravosnažna pošto je u toku žalbeni postupak pred Vrhovnim sudom Srbije.

ZEMUNSKI KLAN PREDMET - OTMICA

U Palati pravde, u kojoj se iz bezbednosnih razloga održavalo suđenje pripadnicima zemunskog klana koji se u ovom postupku terete za izvršenje tri otmice i krivično delo iznude, 29. maja 2008. godine sudsko veće Četvrtog opštinskog suda izreklo je prvostepenu presudu. Za otmicu Dragoslava Vukovića, Milenka Aleksića i Miroslava Miškovića pripadnici zemunskog klana Aleksandar i Miloš Simović osuđeni su na osam godina zatvora, Vladimir Milisavljević zvani Budala, koji je još uvek u bekstvu, osuđen je na sedam godina. Zbog podstrekavanja na otmicu Nenad Opačić osuđen je na tri godine zatvora. Dok je zbog izvršenja krivičnog dela iznude Milan Jurišić osuđen na tri, a Nikola Bajić i Dušan Krsmanović na godinu i šest meseci zatvora⁴⁵.

Ovom presudom, pored izrečenih kazni zatvora, nalaže se i vraćanje protivpravno stečene imovinske koristi, pa su s toga osuđeni u obavezi da isplate više od 272 miliona dinara oštećenim licima, u roku od šest meseci.

PREDMET GRADSKA ČISTOĆA

Specijalno tužilaštvo za borbu protiv organizovanog kriminala podiglo je, u maju 2008. godine, optužnicu protiv organizovane kriminalne grupe, zbog zloupotreba u *JKP Gradska čistoća*. Prema optužnici članovi ove grupe se terete za krivična dela zločinačkog udruživanja, zloupotrebe službenog položaja, pranje novca i utaje poreza. Suma protivpravno stečene materijalne koristi, koju je ova grupa stekla izvršenjem krivičnih dela za koja se tereti, se procenjuje na iznos od 374 miliona dinara.

Optužnicom su obuhvaćena 22 lica, a kao organizatori ove grupe navode se Dragan Ignjatović, direktor *JKP Gradska čistoća* iz Beograda, Goran Puce, direktor i vlasnik *DOO Hidraulik sistem* iz Mionice i Milan Kuzmanov, direktor i vlasnik *DOO Best internacional, Best kompani, Best tobako*.

⁴⁵ Više u Beogradski centar za ljudska prava, *Izveštaj grupe koja prati organizovani kriminal za mesec maj 2008.* na <http://bgcentar.placebo.co.yu/upload/documents/ORGANIZOVANI%20KRIMINAL-mesecni%20izvestaj-%20MAJ%202008.pdf>

Tužilaštvo navodi da su se organizatori ove grupe dogovorili da privredno društvo *Hidraulik sistem* iz Mionice i *DOO Faplos* iz Beograda, vlasništvo Nebojše Drulovića, člana grupe, ispostavlja fakture i otpremnice sa neistinitom sadržinom kako bi se prikazao prividan ulaz robe, iako roba nije stvarno isporučena *Gradskeoj čistoći*. Tako je stvorena fiktivna obaveza *Gradske čistoće*, prema navodnim dobavljačima, a privredna društva ostalih okrivljenih imala su ulogu i zadatak da međusobno dostavljaju dokumentaciju sa neistinitom sadržinom, fakture i otpremnice, i tako stvaraju prividan ulaz i izlaz robe iz svojih preduzeća ka preduzećima *Hidraulik Sistem* i *DOO Faplos* za robu koja su ta dva preduzeća navodno isporučila *JKP Gradska čistoća*.

Prema saznanju tužilaštva novac koji je na ovakav način isplatila "*Gradska čistoća*" kasnije je finansijskim transakcijama "oprana" preko stranih preduzeća na Kipru i u Austriji. Pa su tako simulovanim spoljnotrgovinskim poslovima i simulovanim unutrašnjim prometom roba i usluga, pored ostalih krivičnih dela za koja su optuženi, izvršili i krivično delo pranje novca.

PREDMET KERTES

Optuženi Mihalj Kertes, nekadašnji direktor Savezne uprave carina, je sredinom marta 2008. godine pušten iz pritvora nakon skoro godinu dana⁴⁶.

Tokom suđenja saslušani su brojni svedoci koji su većinom slučaja potvrdili da je novac iznošen iz zemlje ne znajući na čijim računima je taj novac završavao. Pred Specijalnim sudom svedočio je bivši izvršni direktor *Beogradske banke* Zoran Marković. U svom iskazu on je opisao da je novac iz Srbije odlazio putem diplomatske pošte do 1994. godine, a da je kasnije za iznošenje novca postojala saglasnost Narodne banke. U svom svedočenju dodao je da je novac iznošen po nalogu tadašnjeg direktora *Beogradske banke* Ljubiše Igića i u dogovoru sa bivšom predstavnicom te banke na Kipru Borkom Vučić.

Marković je naveo da je na Kipar iznošen novac *Beogradske banke*, banaka iz sistema *Beogradske banke*, kao i trećih banaka i Savezne uprave carina. Na Kipru su postojale firme preko kojih je *Beogradska banka*, uz saglasnost Narodne banke, obavljala plaćanja i dalji transfer novca.

⁴⁶ Više u *Monitoring i izveštavanje o aktivnostima pravnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2008, str 18-19 i *Izveštaj grupe koja prati organizovani kriminal za mesec april 2008.* na http://bgcentar.placebo.co.yu/page_sr?tag=297@sr.

U postupku je svedočio direktor Direkcije za pravne poslove u Narodnoj banci Srbije Dušan Lalić koji je istakao da zna da je novac iznošen u inostranstvo, jer je plaćanje tokom sankcija bilo jedino moguće gotovim novcem. Lalić je istakao da su u tom periodu njegova ovlašćenja na poziciji stručnog saradnika bila mala i da ne zna na koji način su plaćane nabavke za državu, ali da mu je poznato da je to bilo regulisano posebnim odlukama Savezne vlade SRJ.

PREDMET CARINSKA MAFIJA

Optužnica protiv pripadnika ove kriminalne grupe je podignuta još u maju 2007. godine i obuhvata 28 lica kojima se stavlja na teret korupcija na carini, primanje mita, zloupotreba službenog položaja i krijumčarenje. Kao organizator grupe označen je Velibor Lukić, koji je vršio funkciju šefa Odseka za suzbijanje krijumčarenja i koordinatora Uprave carina za područje južno od Beograda.

Sredinom marta 2008. godine Vrhovni sud Srbije je doneo rešenje kojim se Specijalni sud u Beogradu oglašava delimično nadležnim da sudi desetorici optuženih za udruživanje u tzv. carinsku mafiju. Tom odlukom je uvažena žalba Specijalnog tužioca za organizovani kriminal i ukinuto rešenje Specijalnog suda kojim se taj sud oglasio funkcionalno nenadležnim za postupanje u predmetu protiv Faruka Kadrića iz Novog Pazara i još devet optuženih.

PREDMET STEČAJNA MAFIJA

Sredinom januara 2007. godine počelo je suđenje tzv. stečajnoj mafiji. Pripadnici ove grupe terete se za izvršenje krivičnih dela primanja mita, davanja mita, zloupotrebe službenog položaja i kršenje zakona od strane sudije. Optužnicom je obuhvaćeno 36 lica koja su malverzacijama u privredi i nezakonitim stečajima, odnosno izvršenjem ukupno 105 krivičnih dela, oštetila državu za oko 50 miliona evra. Kao prvooptuženi je imenovan Goran Kljajević, bivši predsednik Trgovinskog suda u Beogradu, a uz njega su kao vođe ove kriminalne grupe, označeni advokat Nemanja Jolović i biznismeni Sekula Pijevčević i Slobodan Radulović, bivši generalni direktor preduzeća *C market*. Među optuženima se nalazi i Delinka Đurđević, sudija Trgovinskog suda u Beogradu i Jelica Živković, bivši direktor *Poštanske štedionice*.

Suđenje ovoj kriminalnoj grupi pred Posebnim odeljenjem Okružnog suda u Beogradu nalazi se u fazi dokaznog postupka. U dosadašnjem toku suđenja utvrđeni su neki od mehanizama korupcije u državnim strukturama, načini na koje su preduzeća poput *Rada*, *C marketa* ili *Poštanske štedionice* gotovo obezvređena kroz postupke stečaja, privatizacije ili davanja kredita. Ova kriminalna grupa je radnjama sudija Trgovinskog suda u Beogradu postavljala stečajne upravnike i direktore preduzeća, a potom omogućavala nepovoljno poslovanje ovih preduzeća zarad ostvarivanja lične protivpravne imovinske koristi.

Optužnicom je predviđeno svedočenje preko 200 lica i izvođenje preko 1000 materijalnih dokaza.

Izjavama svedoka o poslovanju *C marketa*, utvrđeno je da je optuženi Slobodan Radulović, nekadašnji direktor *C marketa*, omogućio izdavanja menica bez pokrića ovog preduzeća, kao i njihovu urednu naplatu koja je sprovedena po njegovom nalogu. Kao primer navodi se dokumentacija o proknjižavanju i evidentiranju menice u iznosu od 80 miliona dinara koja se ne nalazi u evidenciji računovodstva ovog preduzeća. Putem tzv. fantomskih menica moguće je objasniti poslovanje *C marketa* i firme *Eko-produkt* Mike Brašnjovića, kao i mnogih drugih firmi koje su kupovale „kabinetske menice“, menice bez pokrića, koje nisu bile evidentirane, a koje je verifikovao u svom kabinetu, zloupotrebom ovlašćenja i pečata, optuženi Slobodan Radulović pre njihovog roka dospeća. Na taj način preduzeće *C market* oštećeno je za iznos od 20 miliona evra.

PREDMET DRUMSKA MAFIJA

Optužnicom Okružnog javnog tužilaštva iz 2006. pripadnicima tzv. drumske mafije stavljeno je na teret izvršenje krivičnog dela zločinačkog udruživanja i zloupotrebe službenog položaja u saizvršilaštvu. Ova organizovana kriminalna grupa je izdavanjem i naplatama duplih lažnih kartica za putarinu oštetila državni budžet za oko 6,5 miliona evra. Prilikom izvršenja krivičnih dela optuženi su se koristili posebno napravljenim mašinama za izdavanje kartica bez evidencije prolaska kroz naplatnu rampu i specijalnim kompjuterskim programom napravljenim u svrhu lažiranja zvanične evidencije prolazaka teretnih vozila stranih registracija. Na taj način pripadnici ove kriminalne grupe prisvajali su neevidentiran deo novca od naplate putarina.

Optužnica tereti 53 lica, a kao organizator i prvooptuženi imenovan je Milan Jovetić, bivši kontrolor analitičar, koji je negirao navode iz optužnice. Tokom dokaznog postupka utvrđeno je da je 40 odsto nelegalnih prihoda od naplata lažnih kartica bilo namenjeno organizatorima ove grupe. Kroz svedočenja i priznanja optuženih utvrđeno je kako su obučavani novi inkasanti na naplatnim rampama, kako je funkcionisao sistem izdavanja lažnih naplatnih kartica, kao i postojeća hijerarhija unutar ove kriminalne grupe.

U postupku protiv pripadnika ove kriminalne grupe policija je obavestila sudsko veće o raspisivanju poternice za Milošem Nedeljkovićem, bivšim finansijskim direktorom preduzeća *Putevi Srbije*, koji se nalazi u bekstvu. Nedeljković se ne nalazi na spisku optuženih u ovom postupku, ali se kroz policijsku istragu, putem telefonskih razgovora članova ove grupe koji su predstavljeni kao dokaz na suđenju, nedvosmisleno potvrdila njegova umešanost⁴⁷. Objavljivanjem transkripata razgovora Miloša Nedeljkovića na RTV B92

⁴⁷ Više u *Ljudska prava u Srbiji 2007*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2008

javnost u Srbiji je imala priliku da se uveri u činjenicu da su organizatori ove kriminalne grupe imali i postupali u skladu sa informacijama vezanim za rad MUP, kao i da postoji osnovana sumnja u povezanost sa pojedinim ministrima iz tadašnje Vlade Republike Srbije.

Iz sudske dokumentacije u ovom slučaju nestao je snimak koji je napravio svedok Goran Milošević, bivši radnik javnog preduzeća *Putevi Srbije*. Sadržina snimka nepobitno ukazuje na zloupotrebe pri izdavanju kartica za putarinu i otkriva način na koji je ova organizovana kriminalna grupa vršila krivična dela. U saopštenju za javnost Maja Kovačević, sudija Posebnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu, saopštila je da postoji kopija snimka koja se nalazi u sudu. Prvi opštinski sud obavestio je javnost da nije primio original snimak i još uvek je nejasno gde se on nalazi. Iako nestanak originalnog snimka neće imati uticaja na suđenje, aposlutno je neprihvatljivo da na ovakav način nestane dokazni materijal u postupku.

U decembru je budžetska inspekcija podnela krivičnu prijavu protiv Branka Jocića, bivšeg direktora ovog javnog preduzeća, istaknutog člana političke stranke Nova Srbija. Jocić se sumnjiči da je falsifikovao dokumentaciju o potrošenim sredstvima i prekršio Zakon o budžetskom sistemu, odnosno da je kao direktor prekoračio budžet javnog preduzeća za više desetina miliona evra.

ZAKLJUČAK⁴⁸

Naš opšti zaključak je da su osnovne pretpostavke uspješne borbe države protiv organizovanog kriminala s jedne strane, efikasna zakonodavna rešenja, a sa druge postojanje političke volje, i to stvarne, a ne deklarativne, na nivou svih državnih institucija – zakonodavnih, izvršnih i sudskih.

Specifičan uticaj na ovu borbu imaju srbijanski mediji. Neki od njih, posebno pisani, pokušavaju da umanje kredibilitet i autoritet Specijalnog suda, podršku koju uživa u javnosti, kao i da prikažu žrtve organizovanog kriminala kao pripadnike kriminalnih grupa, a stvarne učinioce krivičnih dela organizovanog kriminala kao nacionalne heroje.

Dodatnu teškoću predstavlja loša komunikacija i koordinacija između različitih državnih institucija, naročito u oblasti finansijskog kriminala između sudskih organa, Uprave za sprečavanje pranja novca i Poreske policije.

Uloga pripadnika vlasti u aktivnostima organizavnog kriminala, koja je ostala nerazjašnjena, i najveći politički pritisak od strane izvršne vlasti na organe za borbu protiv organizovanog kriminala vršen je tokom trajanja Vlade Vojislava Koštunice. Od formiranja Vlade Mirka Cvetkovića u julu 2008. godine najznačajniji pomak u odnosu na Koštuničinu Vladu je u pogledu tempa usvajanja zakona.

Napredak u procesu evropskih integracija doprineo bi smanjenju uticaja političkih struktura i njihovih finansijera na rad državnih institucija i ubrzanoj izgradnji vladavine prava.

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA –

⁴⁸ Zaključci obuhvataju period 2007. i 2008. godine

Nepostojanje stvarne volje za borbu protiv organizovanog kriminala je bilo posebno vidljivo u postupcima i izjavama ministra unutrašnjih poslova Dragana Jočića⁴⁹, koji imaju direktne posledice na rad ostalih pripadnika MUP. Personalnom promenom na čelu MUP⁵⁰ do sada nije došlo do suštinskih promena u radu ovog Ministarstva. Ipak, izvesni pomaci su učinjeni i među njima je od posebnog značaja je odbacivanje krivičnih optužbi protiv Milana Obradovića, nekadašnjeg načelnika MUP Beograd, koji je za vreme Vlade Vojislava Koštunice pritvoren i profesionalno diskreditovan zbog istaknute uloge koju je imao u suzbijanju organizovanog kriminala, skoro četiri godine nakon njegovog hapšenja.

Svojevrsan pritisak vršen je u vreme Vlade Vojislava Koštunice i na pripadnike policije koji rade na slučajevima organizovanog kriminala smenjivanjem, premeštanjem ili penzionisanjem pripadnika policije čiji rad je doveo do podnošenja krivičnih prijava za dela organizovanog kriminala. Indirektno ovo je pritisak na druge pripadnike policije i druge organe koji se bave borbom protiv organizovanog kriminala⁵¹.

Ostala je nerazjašnjena uloga ministra Jočića u predaji prvooptuženog za ubistvo premijera Milorada Ulemeka Legije.

MUP je u svim procesima za organizovani kriminal garant posebne zaštite učesnika u ovim postupcima i dužan je da pruži efikasnu fizičku zaštitu sudijama koji sude okrivljenima za dela organizovanog kriminala. Tako je MUP bio dužan da sprovede efikasnu istragu o pretnjama i pokušajima atentata na sudije Specijalnog suda, kao i da javnost blagovremeno izveštava o rezultatima ovih istraga⁵².

Svojevrsan propust MUP u pružanju zaštite učesnicima u postupku je ubistvo svedoka saradnika u postupku za ubistvo premijera Đinđića, Zorana Vukojevića Vuka. Podsećamo i na ubistvo jedinog svedoka očevidca atentata Kuja Kriještorca, kao i da su tokom mandata ministra Jočića ubijeni ključni učesnici i u nekim drugim postupcima (npr. za ubistvo Željka Ražnjatovića Arkana). Ovde nagašavamo da bi MUP trebalo da brine o

⁴⁹ Dve Vlade Vojiskava Koštunice od 2004. do 2008.

⁵⁰ U Vladi Mirka Cvetkovića, na čeli MUP je Ivica Dačić, portparol SPS u vreme rešima Slobodana Miloševića. Za savetnika za spoljne poslove Dačić je izabaro advokata Tomu Filu, bliskog režimu Slobodna Miloševića, koji se otvoreno suprotstavlja izvršavanju obaveza prem Haškom tribunalu.

⁵¹ Više vidi u *Monitring i izveštavanje o aktivnostima pravnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2008

⁵² *Ibid.*

fizičkom integritetu svedoka u ovim postupcima, bez obzira da li oni imaju status svedoka saradnika ili ne.

Treba obratiti posebnu pažnju prilikom izbora pripadnika MUP za specijalne jedinice koje pružaju zaštitu sudijama i svedocima.

Pripadnici MUP bi morali da više pažnje posvete zaštiti prava osumnjičenih, posebno pretpostavke nevinosti, koja je bila ogrožena objavljivanjem snimaka “spektakularnih” hapšenja (npr. Gorana Kljajevića navodnog učesnika u aktivnostima tzv. stečajne mafije ili navodnih pripadnika tzv. fudbalske mafije)

Pripadnici policije nemaju profesionalne kapacitete za sprovođenje finansijskih istraga. Posebnim aktom trebalo bi urediti uspostavljanje posebnog odeljenja za finansijske istrage pri MUP i pri tužilaštvu.

MINISTARSTVO PRAVDE –

Tokom trajanja mandata ministra Zorana Stojkovića⁵³ nedvosmisleno je izražen nedostatak političke volje u borbi protiv organizovanog kriminala. Stojković je radio na podrivanju autoriteta Specijalnog suda⁵⁴ i do sada nije razjašnjena uloga ministra Stojkovića u predaji prvooptuženog za ubistvo premijera Milorada Ulemeka Legije.

U toku trajanja mandata Ministra Dušana Petrovića⁵⁵ i trenutne Ministarke Snežane Malović nisu zabeleženi slični pritisci na nosioce pravosudnih funkcija u borbi protiv organizovanog kriminala, s druge strane ministarstvo bi trebalo da ima daleko aktivniju ulogu u promovisanju značaja borbe protiv organizovanog kriminala.

IZVEŠTAVANJE MEDIJA –

Izveštavanja medija u Srbiji o organizovanom kriminalu nedvosmislen su dokaz nepostojanja nezavisnosti ove profesije i nefikassnosti države u sankcionisanju zloupotreba slobode medija. Nepoznate vlasničke strukutre i način izveštavanja pojedinih medija ukazuju na postojanje glasila organizovanih kriminalnih grupa koja imaju za cilj da stvore podršku javnosti za krivična dela koja su učinjena i obesmisle rad zvaničnih državnih institucija. Država i dalje nije spremna da sankcioniše ovakve zloupotrebe slobode medija, što ukazuje

⁵³ U periodu od 2004-2007.

⁵⁴ Više vidi u Monitoring i izveštavanje o aktivnostima pravnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2008

⁵⁵ U period od 2007 do 2008.

na postojanje zajedničkih interesa organizovanih kriminalnih grupa i pojedinih nosilaca vlasti u Srbiji. U izveštavanju medija o suđenjima za organizovan kriminal uočen je nedostatak pravnički obrazovanih novinara, ali i nedostatak objektivnosti i profesionalizma u informisanju javnosti⁵⁶.

“POLITIČKA POZADINA” –

Postojanje mreža organizovanih kriminalnih grupa koje su se bavile najrazličitijim vrstama krivičnih dela od ubistava, ucena i otmica do nedozvoljene trgovine i pronevera državnog novca, i bile razvijene i razgranate u meri u kojoj su bile u Srbiji u trenutku ubistva premijera Đinđića, ne bi bilo moguće bez pomoći i učešća državnih struktura⁵⁷.

U Srbiji nisu rasvetljene brojne afere koje povezuju nosioce javnih funkcija i finansiranje političkih stranaka kojima pripadaju, što omogućava određenim interesnim grupama, prljavog kapitala, da privatizuju javna preduzeća i na taj način legalizuju svoja finansijska sredstva. Kao posledica nesprovođenja zakona u Srbiji ne postoji institucija sposobna da utiče na tokove prljavog novca koji generišu korupciju, a čije poreklo se vezuje za bavljenje organizovanim kriminalom. Takođe, zbog neutvrđivanja stvarnog obima uticaja organizovanih kriminalnih grupa na političke stranke smatramo da se postavlja pitanje selektivnog krivičnog gonjenja.

U cilju suočavanja i raskida sa takvom praksom državnih organa i u cilju vraćanja poverenja građana u rad sudskih i drugih državnih organa, od najvišeg je značaja utvrđivanje, pred sudom, uloge nosioca javnih funkcija u događajima ili aktivnostima koje su u neposrednoj vezi sa delovanjem organizovanih kriminalnih grupa.

TUŽILAŠTVO, SUDOVI, ADVOKATSKA KOMORA

Rad Specijalnog tužilaštva za organizovani kriminal tokom 2007. godine obeležile su najava, ali i nepodizanje optužnice protiv pripadnika JSO za pokušaj državnog udara oružanom pobunom 2001. godine, kao ni rasvetljavanje političke pozadine ubistva premijera Đinđića. Specijalno tužilaštvo nije ostvarilo svoje najave ni u toku 2008. godine, čak šta više ovo pitanje su u javnosti više i ne postavlja⁵⁸.

⁵⁶ *Monitoring i izveštavanje o aktivnostima pravnih institucija u Srbiji u oblastima organizovanog kriminala, ratnih zločina, diskriminacije i nasilja u porodici*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2008

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ Vidi *Ljudska prava u Srbiji 2008*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2009

Praksa Specijalnog suda ukazuje na povećanje broja predmeta, ali i na nedostatak mogućnosti ili želje da se krivičnim postupkom obuhvate sva lica koja su bila pripadnici određene kriminalne grupe. Tako, na primer, u procesu protiv pripadnika tzv. drumske mafije optužnicom nisu obuhvaćena lica⁵⁹ koja su prisvajala najveći deo protivpravne imovinske koristi niti je utvrđen njihov identitet.

Specijalno tužilaštvo nema neophodne profesionalne kapacitete za efikasno vršenje zakonima propisanih nadležnosti, i ovi nedostaci su izraženi najviše u oblasti suzbijanja privrednog kriminala. Problemi potiču iz nedostatka efikasnih finansijskih istraga i nepostojanja stručnjaka iz te oblasti potrebnih za njihovo sprovođenje.

Specijalni sud je opterećen velikim brojem predmeta kojima bi mogli da se bave redovni sudovi, čime se usporava rad suda na najtežim slučajevima protiv organizovanog kriminala strateški važnim slučajevima za suočavanje s prošlošću.

Advokatske komore bi trebalo da disciplinski kažnjavaju advokate koji svojim postupcima krše pravila struke.

NOVA ZAKONSKA REŠENJA.

Treba što pre doneti zakone čije je donošenje predviđeno Zakonom o osnovama uređenja službi bezbednosti. Ovim zakonima bi trebalo predvideti da samo sudski organi mogu biti nadležni za donošenje odluke o sprovođenju posebnih mera od strane službi bezbednosti, i to ne predsednik Vrhovnog suda već istražni sudija nadležnog suda⁶⁰.

Treba što pre doneti zakone kojima se reguliše privatni sektor bezbednosti.

Nedostatak transparentnosti u odredbama Zakona o privatizaciji⁶¹ omogućava upliv kapitala koji potiče od organizovanog kriminala u legalne novčane tokove.

⁵⁹ Iako su u toku postupka postojale snažne idikacije o vezma pripadnike ove grupe sa bivšim ministrom za kapitalne investicije Velimirom Ilićem, ova činjenica nikada nije dobila sudski epilog, niti je ikada utvrđeno i procesuirano kojim licima je pripadalo 40% ukupne koristi od sistemske krađe putarina

⁶⁰ Radmila Dragičević Dičić, „Posebne istražne mere i njihovo korišćenje od strane službi bezbednosti – uloga sudske vlasti u nadzoru ovih službi“ u *Srpska pravna revija*, broj 8, Beograd, 2008.

⁶¹ *Službeni glasnik RS* 38/2001, 18/2003, 45/2005

Novim Zakonikom o krivičnom postupku⁶² bi trebalo predvideti načine za efikasniju primenu posebnih istražnih tehnika neophodnih za borbu protiv organizovanog kriminala. Dalje, ovaj zakon bi trebalo da sadrži odredbe koje bi omogućile pružanje adekvatne zaštite žrtvama.

Novi Krivični zakonik, trebalo bi u skladu sa međunarodnim konvencijama da reguliše krivična dela zaštićena međunarodnim pravom, kao što su pranje novca, finansiranje terorizma ili ometanje pravde.

Potrebno je doneti novi zakon o Organizaciji i nadležnosti državnih organa u borbi protiv organizovanog kriminala – kojim bila obezbeđena veća samostalnost Specijalnog tužioca i njegovih zamenika, povećan kapacitet Specijalnog suda i odeljenja MUP.

OSTALO.

Trebalo bi što pre usvojiti Nacionalnu strategiju za borbu protiv organizovanog kriminala.

Zalažemo se za širu primenu ratifikovanih međunarodnih konvencija koje regulišu organizovani kriminal i oduzimanje i zaplenu imovinske koristi.

Potrebno je u cilju efikasnije borbe sa organizovanim kriminalom intenzivirati međunarodnu saradnju i saradnju sa zemljama u regiji (npr. zajedničke istrage, efikasnije potrage).

Stvaranje jedinstvene baze podataka koju bi mogli da koriste svi organi koji se bave organizovanim kriminalom na nivou MUPa i tužilaštva.

⁶² Ministarstvo pravde je oformilo 2007. godine radnu grupu za izradu novog Zakonika o krivičnom postupku.